

Mostarskog Graca (njih 6): fra Krešimir Pandžić, fra Leopold Augustin Zubac, fra Roland Zlopaša, fra Zvonko Pandžić, fra Kornelije Sušac i fra Rudo Jurić. Ukupno je u grobu tada bio 21 ubijeni fratar. Ispačene kosti ubijenih hercegovačkih franjevaca tiho se pozdraviše i zahvališe Bogu za mir vječni.

Svečanom sv. misom zadušnicom u 11.00 sati general franjevačkoga reda fra José Rodríguez Carballo, uz sumisništvo provincijala dr. fra Ivana Sesara te nazočnost cijele Provincije, ukopao je posmrtnu ostatku identificiranih fra Zdenka Zupca, fra Julijana Kožula i fra Melhiora Prlića. To je bio nezaboravan dan za Hercegovačku franjevačku provinciju. Na ukopu je bilo veliko mnoštvo puka i sv. misa je slavljena pred širokobriješkom bazilikom.

O tome stoji u provincijskom glasilu *Mir i dobro*:

»Fra Melhior Prlić, fra Julijan Kožul i fra Zdenko Zubac imali su

9. listopada, 62 godine nakon smrti, dostojanstven pokop u crkvi u Širokom Brijegu u grobnicu u kojoj su 1971. pokopani posmrtni ostatci 18 franjevaca Hercegovačke franjevačke provincije koji su također ubijeni 1945. Partizani su sredinom veljače te godine poubijali ukupno 66 franjevaca među kojima i provincijala Hercegovačke franjevačke provincije. Za grobove njih 36 još se ne zna. Spomenuta trojica identificirana su nakon što su njihovi ostatci 2005. pronađeni u jednom vrtu u Zagvozd kod Imotskoga.

„Ganut sam ovim činom, jer vidio sam suze u očima puka”, rekao je generalni ministar Reda manje braće fra José Rodríguez Carballo. To je bio središnji događaj njegova službenog pohoda Hercegovačkoj franjevačkoj provinciji 7. – 10. listopada 2007. (...)

Cijeli prigodni program – pokop, vrlo dojmljiv igrokaz u kojem je 66 mladića i muževa u habitima,

u žici, slikovito predstavilo smaknuće fratara (autor: fra Ante Marić), te misa na latinskom ostavili su dubok dojam na desetke tisuća vjernika koji su došli na Široki Brijeg, stotine ministranata i članova Frame, koji su sudjelovali u svečanom mimohodu, kao i oko stotinu i pedeset svećenika koji su sudjelovali u koncelebraciji. Među njima su uz hercegovačkog bili svi hrvatski provincijali, te izaslanik provincijala Bosne Srebrenice. U općini Široki Brijeg 9. listopada (utorak) je bio neradni dan.«³¹

Za ovu sv. misu i ukop provincija je priredila *Liturgijski vodič, pohod generalnog ministra, Široki Brijeg, 9. listopada 2007.* u kojem su donesene fotografije i osnovni podatci svih ubijenih fratara koji su ukopani u fratarsku grobnicu u crkvi u Širokom Brijegu. Tu se uz ostalu ubijenu i ukopanu braću nalazi i kratak životopis s fotografijom fra Melhiora Prlića na trinaestoj stranici. ✍

³¹ *Mir i dobro*, god. XXXIX, 3., Mostar, prosinca, 2007., str. 12. – 13.

Uzoran svećenik i redovnik

FRA PETAR SESAR (1895. – 1945.)

Za grob mu se još ne zna

► Piše: fra Mate Logara

Francuskom filozofu i »prosvjetitelju« Voltaireu pripisuje se rečenica: »Lažite, lažite, ostat će nešto.« Iako komunistički vlastodršci u drugoj Jugoslaviji nisu osjećali veliku potrebu objašnjavati svoje ratne i poratne postupke, valjda pretpostavljajući da im je samo po sebi sve dopušteno, postojali su događaji koje se nije moglo samo tako prešutjeti. Među njih svakako su pripadala i stradanja

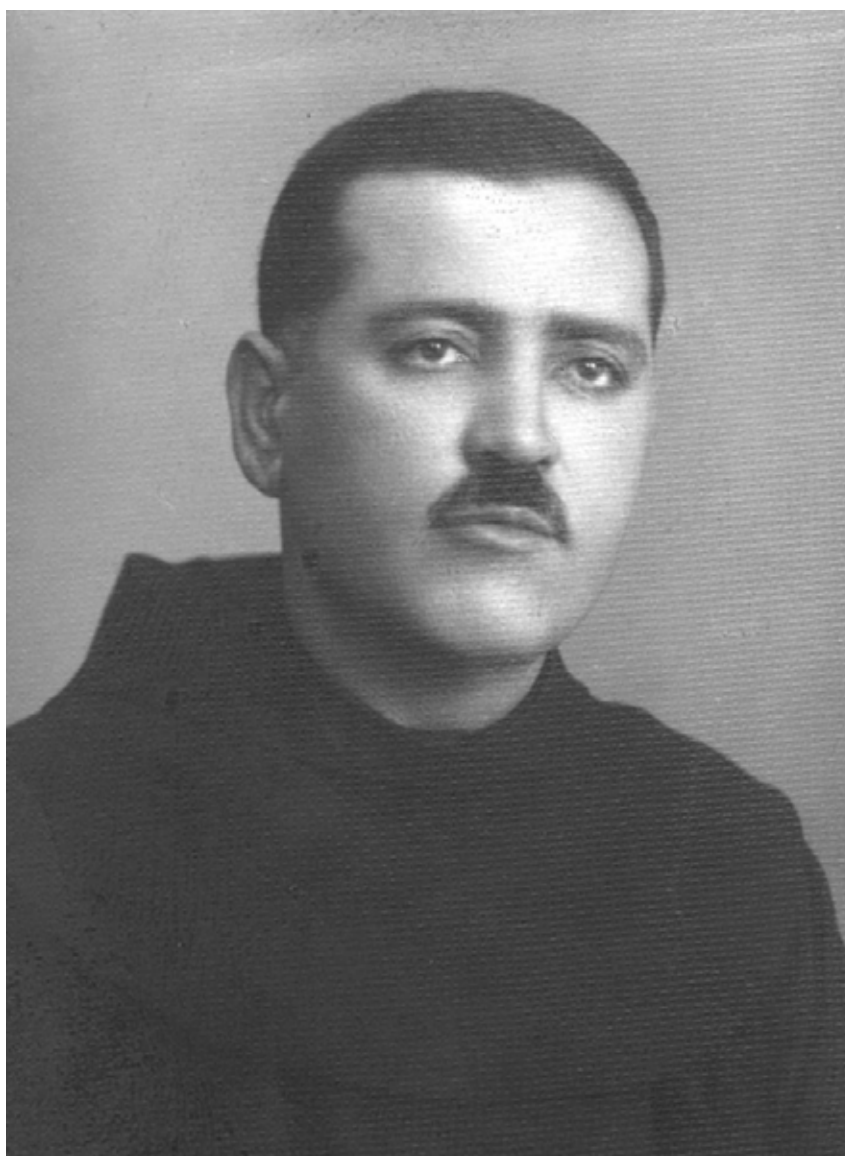
Jugokomunisti su ga uhićivali dva puta. Ubili su ga i potom izmislili opravdavajuću priču, no vrlo providnu. Tanjug nam je, ne htijući, ostavio dragocjeno svjedočanstvo da je molio krunicu kada su došli po njega.

fratara gotovo svugdje gdje su ih jugokomunisti zatekli. Ratna i poratna ubojstva hercegovačkih franjevaca bila su tako česta da je više nego očito da su bila sustavna i neselektivna. Partizansko-komunistička propaganda na različite se načine trudila da svoje zločine opravda, a žrtve prikaže krivcima koje je stigla zaslužena kazna. Iako su naknadno napisane »optužnice« u jugokomunističkom

tisku uglavnom bile oblikovane protiv fratara općenito, u nekoliko slučajeva imamo primjere da je optužba »adresirana« na određenu osobu. Jedan od takvih primjera je fra Petar Sesar, koji je ubijen dok je bio župnik u Čapljini. Na žalost, kao i kod mnogih drugih ubijenih hercegovačkih fratara, osim životopisnih podataka, nije nam ostalo mnogo toga što bi pomoglo da upoznamo njegov život i rad. Nije se bavio pisanjem teoloških djela, a svjedočanstva o njegovu životu i radu su oskudna jer se prikupljanju takvih svjedočanstva moglo krenuti tek kada su gotovo svi njegovi suvremenici već bili mrtvi, a najmlađi koji su ga izbližega poznavali već bili u staračkoj dobi. Na temelju onoga što nam je dostupno, pokušat ćemo ukratko opisati fra Petrov život i smrt o kojoj znamo više nego o nekoj drugoj njegovoj braći.

U obitelji Ante Sesara i Kate, r. Ćuk, u župi Kočerina 2. travnja 1895. rodio se sin koji je na krštenju dobio ime Marijan. Nije nam poznato kada je kršten jer su matice poslije uništene. Razborito je pretpostaviti da je krštenje bilo odmah sutradan, ili najdalje nakon nekoliko dana, kako je tada već bio običaj. Marijan je pučku školu pohađao na Kočerini od 1905. do 1909., a gimnaziju na Širokom Brijegu od 1909. do 1918. Studirao je filozofiju i teologiju i to u Mostaru (1918. – 1920.), Beču (1920. – 1921.) i Innsbrucku (1921. – 1922.). Vojsku nije služio.

Redovničko je odijelo obukao 17. rujna 1914. na Humcu. Prve je zavjete položio 17. rujna 1915., a doživotne 4. listopada 1918., na blagdan sv. Franje. Za redovničko ime uzeo je Petar. Za svećenika je zaređen 28. kolovoza 1921. u Beču.¹ Djeluje na Širokom Brijegu od 1922. do 1931.

obnašajući različite službe: 1922. – 1925. bio je kapelan i kateheta; 1925. – 1928. samostanski vikar; 1928. – 1931. gvardijan i župnik. Službovao je kao župnik u Tihaljini 1931. – 1933., a zatim je godinu dana bio župnik u Gorici (1933. – 1934.). U razdoblju 1934. – 1943. bio je tajnik i ekonom Provincije u Mostaru, a zatim je 1943. – 1945. župnikom u Čapljini, što je ujedno bila i posljednja postaja na njegovu životnome putu.

Njegova subraća franjevci za fra Petra su kazivali da je predstavljao uzorna svećenika i pobožna redovnika. Bio je ozbiljna lica i dosta šutljiv, ali je imao dobro srce te obilno dijelio darove, posebno sirotinji. Fra Vojislav Mikulić je o njemu rekao da je bio uzoran svećenik i redovnik, kao i vrijedan tajnik Provincije.² Fra Častimir Majić veli da je svugdje gdje je službovao ostavio sliku uzorna svećenika i pobožna redovnika.³ Dopis franjevačkoga Provincijala-

¹ Na više se mjesta u literaturi (Baković, Majić) kao godina svećeničkoga ređenja pogrešno navodi 1918. Iz Osobnog lista za opći Imenik i Šematizam Provincije vidljivo je da je ispravna godina 1921.

² Fra Vojo Mikulić, *Svjedočenje*, 11. veljače 1986., str. 9. Doduše, fra Vojo je svakoga opisao sličnim riječima.

³ Fra Častimir Majić, »Desnica mu je bila darežljiva – u spomen fra Petru Sesaru«, u: *Hrvatski franjevački vjesnik*, siječanj – travanj 2012., str. 7.

ta od 5. lipnja 1933. kaže da su fra Petra (tada župnika u Gorici) druga braća župnici iz donje Bekije tražila za predvoditelja duhovnih vježbi, što im je udovoljeno.⁴ Sljedeće godine moli da ga se razriješi službe župnika u Gorici zbog narušena zdravlja.⁵

Kad su jugokomunisti prvi put došli u Čapljinu, u listopadu 1944., odveli su ga na obavijesni razgovor i poslije vratili. Fra Petar Sesar je uhićen po drugi put 29. siječnja 1945. u Čapljini pod optužbom da je sa zvonika pucao na jugokomuniste. Tadašnji politički komesar 2. čete 2. bataljuna 4. splitske brigade Mate Šalov tvrdi da su partizani nakon upada u crkvu našli tamo dvojicu fratara, puškomitraljez, municiju i bombe te da su fratri priznali da su pucali. Zarobljenike je odveo neimenovani »major tenkista« na istočnu obalu Neretve i predao nekoj hercegovačkoj brigadi kojoj su pripadali ti tenkisti.⁶ Šalov u svojim zapisima ne imenuje toga majora, ali po svojoj prilici riječ o Jovanu Andriću, zapovjedniku 3. brigade KNOJ-a koji se tada tamo nalazio i zapovijedao, između ostaloga, i tenkistima. Ipak u svome izlaganju o toj operaciji, zarobljenike ne spominje.⁷ Za sada se ne može razjasniti tko bi bio taj drugi fratar. Je li ga Šalov iz nekoga razloga izmislio, je li to bio netko tko ne pripada fratrima obučen samo u habit ili se možda jedan od fratara koji se još vode nestalima tu našao s

fra Petrom, za sada se ne može odgovoriti. I N. P., koji kaže da je kao devetogodišnji dječak bio očevidac strijeljanja u Čapljini, također tvrdi da su (između ostalih) ubijena dvojica fratara, časna sestra i hodža. J. V., koja je također nazočila ubijanju, sjećala se časne i hodže, ali nijednoga svećenika.⁸ U dokumentu Oblasnoga komiteta KPJ za Hercegovinu stoji da je kod župnika nađena municija u džepu, ali drugi se fratar ne spominje.⁹ Tanjugovo izvješće od 4. travnja 1945. koje spominje fra Petrovo uhićenje kaže da je u tom trenutku u crkvi molio krunicu, ali također tvrdi da su džepovi »fratarske mantije« bili puni metaka.¹⁰ »Drugovi« očito nisu priču dobro usuglasili, pa je *Sloboda* donijela da je kod župnika u džepu pronađen pištolj i metci od »mašinke« koja nije pronađena.¹¹ Don A. B. kaže da je metke fra Petru u džep podmetnuo stanoviti Fazlagić, čapljinski musliman.¹² Na više se mjesta spominje da je fra Petar nakon uhićenja bio izudaran i raskrvavljen te takav odveden.¹³

Ne može se odgovoriti ni gdje je fra Petrov grob, kao ni mjesto gdje je ubijen. Moguće je da se to dogodilo kod župne crkve, gdje je ubijena i časna sestra Regina Šima Milas.¹⁴ U *Stopama pobijenih* stoji da se kao najvjerojatnija lokacija fra Petrova groba može uzeti jedna od dviju masovnih grobnica u koje su pokopane partizanske žrtve u Ča-

pljini, i to ona kod crkve sv. Franje.¹⁵ Isto se može zaključiti prema informacijama koje je prikupio fra Bonifacije Barbarić u svome svjedočanstvu. Prema njemu, vjerojatno je bilo da je nakon uhićenja fra Petar odveden preko Neretve krajem siječnja, potom vraćen i ubijen na Kalandoru (2. veljače) 1945.¹⁶ U istom se njegovom svjedočanstvu navodi da je s. Regina uputila prijekor fra Celestinu Ragužu kada je odlazio sa župe ujutro 2. veljače: »Volim biti slična svom župniku nego li Vama koji ostavljate svoj narod.« Očito je da taj dan ujutro fra Petar nije bio u župnome stanu jer bi fra Celestin nešto o tome znao. Ipak, ako se može uzeti kao pouzdano ono što je Šalov zapisao, moglo bi se pretpostaviti da mu se grob može tražiti s lijeve strane Neretve ili u samoj rijeci.

Zaključujući ovaj članak, nekako same od sebe dolaze riječi iz starozavjetne Knjige mudrosti (3, 1-5): »Duše su pravednika u ruci Božjoj i njih se ne dotiče muka nikakva. Očima se bezbožničkim čini da oni umiru i njihov odlazak s ovoga svijeta kao nesreća i to što nas napuštaju kao propast, ali oni su u miru. Ako su, u očima ljudskim, bili kažnjeni, nada im je puna besmrtnosti. Za malo muke zadobili su dobra velika jer Bog ih je stavio na kušnju i našao da su ga dostojni.« ✍

⁴ Arhiv Hercegovačke franjevačke provincije, br. 553./33.

⁵ Arhiv Hercegovačke franjevačke Provincije, br. 152./34.

⁶ Mate Šalov, *Četvrta dalmatinska splitska brigada*, Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split 1980., str. 286.

⁷ »Izlaganje Jovana Andrića«, u: *Mostarska operacija, Zbornik radova sa znanstvenog skupa u Mostaru*, Vojnoizdavački zavod, Beograd 1986., str. 394. – 395.

⁸ N. P., *Svjedočenje*, 22. srpnja 2010.; fra L. H., *Svjedočenje*, 22. rujna 2011.

⁹ Oblasni komitet KPJ za Hercegovinu, dokument od 11. veljače 1945.

¹⁰ Nacionalna sveučilišna knjižnica, *Partizanski tisak*, R V – Hp – 40 – 19.

¹¹ »Još o svećenicima – Ustašama«, u: *Sloboda*, 12, Mostar, 4. travnja 1945., str. 2.

¹² Don A. B., *Gradačka krizma*, 1953., str. 9.

¹³ Usp. »Komunistička zvjerstva nad Hrvatima Hercegovine«, u: *Hrvatski narod*, 1286., Zagreb, 16. ožujka 1945., str. 4.

¹⁴ Usp. Natalija Palac, *U Knjigu života upisane*, Provincijalat Školskih sestara franjevki, Mostar 2013., str. 52. – 54.

¹⁵ Damir Šimić, »Tajna mučkog ubojstva fra Petra Sesara napokon može biti riješena«, u: *Stopama pobijenih*, 1 (6), Široki Brijeg, 2011., str. 27. – 29.

¹⁶ Fra Bonifacije Barbarić, *O. Fra Petar Sesar*, svjedočenje od 7. listopada 2009.

Dekret pape Urbana VIII.

U skladu s dekretom pape Urbana VIII. i uredbom II. vat. sabora izjavljujemo da ne želimo preteći sud Crkve kome se potpuno podvrgavamo. Riječi »mučenik«, »mučeništvo«, »čudes« i slično imaju u ovom glasilu samo vrijednost ljudskog svjedočenja.

STOPAMA POBIJENIH

glasilo Vicepostulature postupka mučeništva
»Fra Leo Petrović i 65 subrača«, K., 2 (19),
Široki Brijeg, lipanj – prosinac, 2017.

Glavni i odgovorni urednik:
fra Miljenko Stojić, vicepostulator

Lektura i korektura:
Zdenka Leženić

Adresa:
BiH: Kard. Stepinca 14
88220 Široki Brijeg

Veza:
tel.: (039) 700-325
faks: (039) 700-326
e-pošta: mostar@pobijeni.info
internet: www.pobijeni.info

Grafički prijelom i tisak:
FRAM-ZIRAL, Mostar

Glasilo izlazi polugodišnje:
siječanj i srpanj

Stare brojeve, osim ovoga posljednjeg, možete u pdf obliku preuzeti sa stranica portala pobijeni.info u poglavlju Izdavaštvo.

Cijena pojedinog primjerka:
3 KM; 12 KN; 3,75 EUR; 4,25 CHF;
6,50 USD; 6,50 CAD

Godišnja pretplata (s poštarinom):
BiH 7,5 KM; RH 33 KN; EU 7,5 EUR;
CH 8,50 CHF; SAD 13 USD; Canada
13 CAD

Slanje pretplate, dobrovoljnih priloga... (s naznakom za Vicepostulaturu i nakanu):

a) poštanskom uputnicom
b) UniCredit Bank d.d. Mostar, poslovna Ljubuški:
žiro-račun (BiH): 3381602276649744
devizni račun (inozemstvo):
IBAN: BA393381604876650839
SWIFT: UNCRBA22

ISSN: 1840-3808

RIJEČ UREDNIKA

fra Miljenko Stojić

Dragi čitatelji!

Zanimljivo je ovo stanje u hrvatsko-me društvu s obiju strana granice. Ne mislim na trenutna politička kretanja, nego na naše suočavanje s prošlošću. Godinama nam tupe da bismo to trebali učiniti, no kada to učinimo, onda nas napadaju kako šutimo o svojim zločinima. Neshvatljivo! Ponajprije, čiji smo to mi pa bismo se trebali ispričavati za zločine te naše skupine? A riječ je zapravo samo o zločinima jugokomunista s jedne strane i zločina svih ostalih s druge strane. Dotični su vladali punih 45 godina te su nesmiljeno skrivali svoje, a otkrivali stvarne ili nestvarne zločine onih drugih. Međutim, naši petokolonaši nikako to ne žele uvidjeti. Drago im, zbog isplativosti, biti u tuđoj službi i to ti je to.

Mi, pak, krenimo drugim smjerom. Kao primjer tomu može nam poslužiti Jan Mikrut, profesor crkvene povijesti na Gregorijani. Odlučio je suočiti se s prošlošću pa je počeo istraživati mučeništvo kršćana u srednjoistočnoj Europi i SSSR-u pod komunističkim režimom. I počele su izlaziti ne knjižice, nego tomovi knjiga, toliko je toga bilo. Na predavanju u Rimu, uz crkvene velikodostojnike i pripadnike, bili su i diplomatski predstavnici raznih država. Treba li neka jasnija poruka?

Godinama se biskup Bogović bori da se stvarno suočimo s tom prošlošću. Zacijelo mu je životno djelo Crkva hrvatskih mučenika na Udbini, ali nipošto manje važno nije ni Komisija HBK i BK BiH za hrvatski martirologij. Hrvatske

države s obiju strana granice nisu smogle dovoljno hrabrosti suočiti se s prošlošću pa je on to morao potaknuti barem u okrilju Crkve. Između ostaloga, spomenuta Komisija popisuje pobijene katolike tijekom jugokomunističke strahovlade i među njima traži kandidate za mučeništvo. Molimo Boga da u tom što bolje uspije. Istodobno biskup Bogović nastoji pokrenuti izgradnju tzv. Svehrvatskoga groba. Još to nije uspio, ali nije do njega, do države je. U okolici Crkve hrvatskih mučenika na Udbini izgradilo bi se mjesto gdje bi se pokapali posmrtni ostatci svih onih za koje znamo da pripadaju našem narodu, ali ne znamo tko su. Zar to naši petokolonaši ne mogu pozdraviti barem kao humano djelo, a da o onom vjerskom ne govorimo? Trebali bi, no kako to izgleda u stvarnosti, mogu vidjeti na primjeru Groblja mira na Bilima.

Svjesni pojedinci i nadalje pomažu Vicepostulaturi otkrivati pravu istinu o pobijenim hercegovačkim franjevcima. Tako je mladi nadareni povjesničar Hrvoje Mandić otkrio da su fra Leo Petrović i skupina franjevaca u Mostaru pomagali svima onima koji su bili proganjeni. Nisu gledali ni na vjeru ni na naciju, važno je samo bilo pomoći čovjeku u nevolji. Jugokomunisti su sve to krili kao zmija noge, a dotične su uglavnom prije toga skratili za glavu. Naravno da ćemo učiniti sve da se konačno raspetlja istina o toj našoj prošlosti.

U spomenutu duhu neka vam je

mir i dobro!

IZ SADRŽAJA

Iz ljetopisa	4	Povijesne okolnosti	51
Istraživanja	17	Suočavanje s prošlošću	53
Pobijeni	27	Razgovor	56
Nagradni natječaj	39	Iz Vicepostulature	58
Podsjetnik	44		